

tra banda amb el llatí africà, *ALLG* VIII, 245, 513ss.

Es parla tant de llatí africà, que es pot plantejar la qüestió de si arribà a constituir-se una variant realment vulgar i permanent d'afro-llatí. ¿O hem de creure que els llatinistes que en parlen s'atenen solament a un lèxic més o menys literari i artificiosos que des del temps del cartaginès Sant Agustí, en el S. IV, es prolongués només un parell de segles, fins cap al temps de l'altre cartaginès Corippus. ¿No arribaria a apuntar una evolució de nivell romànic, submergida tot seguit aquesta llengua sota la maror d'una reacció líbico-numídica, ben aviat coronada i rematada per les hosts mahomètiques del S. VII? No ens en informen gaire els especialistes, i jo, que no ho sóc gens, no ho puc suplir gaire, per bé que estic convençut que aquest tipus lèxico-lingüístic —sobre el qual ens donen tan sovint valuosos indicis no sols el bereber sinó l'àrab vulgar i medieval magrebi— tingué molta més importància i fixesa que això. I si fou així, ¿es tractava només d'una població urbana púnico-cartaginesa, de la ciutat de Cartago i algun altre centre excepcional (Sigilmessa, etc.)? Car llavors podríem comptar menys, nosaltres romanistes, amb la importància per a nosaltres d'aquest ordre de coneixements, i esperar menys orientacions per aquesta banda, ara o en el futur, donat el fet que les fonts literàries com Sant Agustí o Corippus i llurs iguals, pel seu caràcter de gent educada i d'estil literari, són poc il·lustradors per a nosaltres en llurs escrits.

I si, com em decanto a creure, el fet transcendí amplament de l'esfera rural i tingué caràcter més durable del que hom podria suposar, ¿cap a quina banda de l'Àfrica mediterrània caldria investigar més? No puc ajudar quasi gens en aquest sentit, però tanmateix vull cridar l'atenció sobre una dada. Gràcies al gran viatger i geògraf persa arabitzat Al-Khurradâdbih, ens consta que en el S. IX hi havia encara gent cristiana i més o menys romànica, o almenys barrejada, que sobrevivia, entremig dels africans purs, en la zona de la Tunísia actual i àdhuc més a l'Est i el Sud. En l'edició comentada que l'erudit Hadj-Sadok va donar del llibre del Khurradâdbih (datat de l'any 885 d. C.), no solament figuren (pp. 6.3, 6.7) els passatges del savi irani referents a aquesta gent, sinó que el comentador hi ha afegit (pp. 91-92, notes 58, 70, etc.) lúcides notes i molta bibliografia. Les notícies del Khurradâdbih són que Gabes (Tripolitània en el límit de Tunis) era llavors la ciutat dels africans de llengua no-aràbiga, 'Afâriqa' al-*âgîm* (el mot 'âgîm en àrab, efectivament, s'ha referit sempre a tot allò que és estranger pel que fa a la llengua). ¿De quina llengua eren aquests Afâriqa ('africans')? El que el persa i Sadok ens diuen és que eren poblacions autòctones, de raça no-líbico-bereber.

Però encara aclareixen un poc més, car el Khurradâdbih explica que eren «gent influenciada per la civilització greco-romana, generalment anomenats 'gent de raça barrejada'». Encara que avui per 'Afâriqa' s'entén solament habitants de la 'Ifriqiya (o sigui precisament Tunísia junt amb Tripolitània i amb Cons-

tantina), en aquell temps sembla realment tractar-se d'una població menys africana, en cultura i en llengua, que les altres, car consta que en el S. IX i fins més tard (fins a un moment molt avançat cap a la Baixa Edat Mitjana) eren encara cristians. Ens diu també el persa que quedaven grups d'aquesta gent, dispersos en molts llocs de Tunísia i Tripolitània, i que fins n'hi havia en alguna part de Cirenaica i del Zâb. Una notícia geogràfica precisa més: un dels principals centres d'aquesta gent fou Sufêtula (*Subâi-tila*), al Sud de Tunis, a uns 70 km de Kairuan, on havia regnat fins llavors el «Rei *Gurğîr el Rûmî* ('el cristià)», que s'ha pogut identificar amb el patrici Gregori protegit pels bizantins. Si bé totes aquestes notícies no són enterament inequívokes, constitueixen almenys un fort indici geogràfico-històric, concreten la zona on per més temps és probable que romanués un nucli fortament llatinitzat, al mateix temps que de religió cristiana, i que possiblement alguna forma de llengua llatina, evidentment ja en evolució romànica,² vagi sobreviure allà, en ambients bastant rurals, a la conquesta mahometana, durant moltes generacions, p. ex., i qui sap si per alguns segles.

¹ No importa per a la nostra qüestió que després s'hagi vist que també hi ha algun ex. més d'aquesta forma, tanmateix ha romàs bastant singular. —

² Només els especialistes podran afirmar, si el canvi de -F- en la -b- de *Subâi-tila* és deguda als *Afâriqa* de Gregòrios, però que tant l'àrab com el bereber estan ben lluny de repugnar al so de -f-, en tot cas és un fet.

AFRÓS, francesisme inadmissible usat per alguns en lloc d'*esgarriós*, *horrorós*: del fr. *affreux*, derivat d'*affres* 'esfereïment, horror', d'origen germànic. □ 1.ª doc.: 1901, R. Caselles.

Afruiterat, V. *fruit*

AFTES, pres del ll. *aphthae*, i aquest del grec *ἄφθα* id. □ 1.ª doc.: 1839, Lab.

DERIV.: *Aftós*.

Afuar, *afuada*, *afuat*, *afusat*, V. *fus* *Afuetar*, V. *fuet* *Afullolar*, V. *full* *Afumar*, -*mat*, V. *fum* *Afurar*, *afurat*, V. *fura* *Afuriar*, V. *fúria* *Afurir*, V. *fura* *Afusar*, -*sat*, V. *fus* *Afusellada*, *afusellament*, *afusellar*, V. *fusell* *Afusió*, V. *fondre* *Afustar*, V. *just*

AGA, del turc *agâ* 'cavaller, senyor'. □ 1.ª doc.: Lab. 1839; DCEC I, 48.

Agabell, *agabellador*, *agabellament*, *agabellar*, V. *gabella*

AGAFAR, abans *gafar*, ara encara dialectal, mot comú amb l'oc. *gafar*, *agafar*, d'origen incert, probablement pre-romà, d'un radical segurament sorotàptic GAF-, pertanyent a l'arrel indoeuropea GHABH- que és